

ni vzgibi, ki pa so bežni le na prvi pogled; kajti celoten motivni repertoar daje pregledno in intenzivno doživljajsko vrednost. Erotična téma, ki jo avtor najbolj zaznavno ustali v drobnih refleksivnih poantah, dosega subtilni razpon, ki mu je težko določiti prehode ali zaključene pomenske sugestije. Čeprav ta erotika pozna tako igrivost kot usodnost, le redko pristane na eni sami doživljajski ravnini. Pot je odprta v obe smeri; tudi nežnost je zamejena z refleksijo in cinizem s samoironijo. Tako je lahkotna erotična situacija vedno vpeta v okvir strahu ali grenkobe. Ta ambivalenca omogoča Voduškovi *Ljubezenski poeziji zrelo resignacijo*. Trenutek resnice se glasi: »če bi zakuril ogenj / iz vseh pesmi / ki sem jih kdaj napisal tebi / ženska / bi mi bilo / točno za dve minuti / dlje toplo pri srcu / kot mi je bilo / vse skupaj sešteto // zaradi tebe«. Pesem *Skrivališče* pa v slovenski ljubezenski poeziji na novo odpre dualizem duha in telesa: »za kratek hip življenja okrog polnoči / ko mi je duša polna strahov / je slajše naroče večče kakor vile«. — Ljubezenski tematiki se pridružuje bivanjska skušnja. Lahkotna eksistencialna razprtost vsebuje ekvivalent ljubezenskega strahu ali igrive razrešitve. »jaz sem skala / in na to skalo bom sezidal življenje / z zidaki ali iz trhljih desk / ali z bisernim mozaikom / kar bo pri roki / saj ne bom stanoval / grajenje je važno / da lahko ob večerih / sediš na robu / bingljaš z nogami / pljuvaš v globino« / Naj bo program /. Za trenutek skuša Vodušek razprtost omejiti s preprostim, varnim humanizmom »... je treba imeti tak topel / občutek okrog srca // da nisi sam« / *Hladni časi* /, ki pa seveda ne more biti trajna rešitev. Predzadnja pesem / Na lastnem položaju / ponovno upesnjuje svet, ki je široko odprt in nevaren. Zato ni čudno, da zadnja pesem pristaja v popolni negotovosti, še več, v slovensko poezijo se spet vrača deklarativna bolečina: »nimamo miru v duši v te-

lesu / smo ker nam je hudo« / *Odhajamo* /.

Kljub svoji miniaturnosti, tako po kvantiteti kot po motiviki, Voduškova poezija nadaljuje tradicionalni slovenski tok. Ni mogoče zanikati neposrednih izhodišč vsaj pri Božu Vodušku. Svobodno, čeprav zelo nadzorovano povezovanje emocionalnih in miselnih prvin v jasna, zgoščena sporočila, ki se le zdi, da so fragmentarna, in prečiščen, skoraj asketski izraz, dajeta njegovi poeziji novo, zavezujočo berljivost. Up in strah tradicionalne slovenske poezije doživljata z Voduškovo pesmijo priprave na restravracijo.

Mimogrede velja omeniti še primerenost tovrstne dvojne izdaje in njene likovne opreme, morda je to način, s katerim bi lahko naše založbe »odrešile« še več novih pesniških imen, ki neusmiljeno in včasih celo upravičeno trkajo.

Peter Kolšek

DANILO LOKAR, ZEHAJOČI ANGEL

Tri vzporedne »ljubezenske zgodbe« starejših, predvsem izobraženih ljudi, ki prebivajo na predvojnih bregovih Soče, združeni v zakonske ali le prijateljske vezi, so fabulativna osnova Lokarjevih¹ literarnih postopkov, ki jim gre za eno samo, a globoko nepomirljivo stvar — za človeka. Beseda je o nekaterih temeljnih, poslednjih dogodkih človekovega etičnega sveta, zato pisateljeva prozna struktura v resnici ne potrebuje širše epske zasnove, ali vsaj ne njene polne in sočasne aktualizacije, ki bi zastirala žgočo jasnino zrelih spoznanj. Knjigo sestavljajo kratki fragmenti, boljke skice, iz samotnega in osveščenežnega življenja junakov, v katero

¹ Danilo Lokar: *Zehajoči angel*, opremila Nadja Furlan, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1976.

pisatelj posveti le občasno, tedaj pač, kadar mu le-to razgrne tako bivanjsko situacijo, ki se skozi celotno delo naniza v pregledni izpovedni red. Zato so tudi otroci pisatelju skoraj odveč, kaj šele šumno posvetno življenje niže v mestu. Edino, čemur literarno prizanaša in priznava za vreden estetski pripomoček, je narava: v njeno nenehno prisotnost se izloča ekspresija upovedenih oseb. Pogovarjajo se malo; v kratkih intenzivnih izjavah počiva nepremakljiva teža njihovih usod. Trpka učinkovitost jezika, ki se izraža brez blestečih podob, le v težkih, izpovedno nabitih sunkih, daje celotnemu literarnemu delu drobne in mučne ekspresionistične tresljaje.

Najpomembnejša oseba, ki pritegne nase poglobitvo etično problematiko, je Irenej, zdravnik, ki se je ob svoji petdesetletnici odločil pustiti službo. Lotil se je kmetovanja v odmaknjenem svetu, da bi ob zemlji in reki doživel pomiritev svojega razklanega življenja. Druge osebe so v večji ali manjši Irenejevi psihološki oddaljenosti. Še najbližja mu je žena posestnika žage in lesnega trgovca Štefana Gomilščeka — Genovefa, uradnica, ki je svoje iluzije ob omahljivem in življenjsko neobglednem možu znala spremeniti v znosno, celo krepilno ironijo. Nekoliko zase sta resna, duhovno prodorna služkinja pri Gomilščekovih Urška in njen dobri vztrajni občudovalec upokojeni glavlar Muhvič, ki skuša svoj dobrohotni nemir sprostiti v pisanje romana. Ireneju najbolj oddaljena pa je njegova žena Inda, utelešenje grške lepote, toda s svojo vdano molččnostjo in življenjsko neintenzivnostjo mu povzroča nenehno poglobljanje razkranosti in daljšanje poti v harmonijo, vsaj v območju erotike. Občasno se pojavlja tudi star, že omračen duhovnik, prava ekspresionistična figura, ki kljub svoji fabulativni nepomembnosti vztrajno bedi sredi čistega prirodnega sveta in ga s svojo iracionalno silo ohranja razprtega, pre-

pojenega s kaosom in eksistencialno muko.

Irenejevo trpljenje je v bistvu večno iskanje sinteze: med nebom in zemljo, med smislom in nesmisлом, med moškimi in žensko, telesom in dušo. Takole Irenej nagovori jastreba: »Kaj si iztaknil v našem mravljišču, ti čudni svat? Doma si tam, kjer tisti Eros, ki se spušča z neba na tla, kakor Bog sam; prihaja, da poteši hrepenenje svojega drugega tečaja, Erosa, ki je položen na zemljo in vije svoje roke v nebo; drug proti drugemu gresta od vekomaj do vekomaj, vendar ne more pozemski Eros razpeti svojih kril, to je dano le nebeškemu njegovemu drugu; vendar vteleša v sebi, dasi pritrjen na zemljo, duhovni princip neba, zaradi njega živi in vije z rokami kvišku; ni gola materija, ali kaže se pod njenim videzom in kot tak se ljubi v serafičnih sferah s svojim tečajnikom. Žena je položena na zemljo.« (str. 57) Irenejeva ekstatična odprtost, ki jo doživlja, saj se mu svet vedno znova daje v enem samem temeljnem videzu — kot čisti princip neskladnosti pa seveda po drugi strani omogoča tudi polno zavest bivanja in moči. To je moč, ki ga zaganja na vedno nove bivanjske preže, od tam pa mu omogoča tudi suvereno presojo ljudi; zlasti žene Inde, ki je lepa kot angel, toda angel, varno spravljen s seboj in svetom, angel, ki zeha. Splet etičnih protislovij se zdi nerazrešljiv. V naravi ljubezni je, da želi tudi Indo pritegniti v območje svoje ekstatične lege, kar rojeva samo novo trpljenje, novo neskladnost in protislovja. — »Še preden sta si spleta gnezdo, ji je razodel nekaj, česar ona ni razumela. Da je po rojstvu razkran človek in da spričo tega ne želi, da bi se njegovo življenje ponovilo. — Takrat je prvič opazil, da stoji kakor nedoumno lepa, bela soha poleg njega. In do današnjega dne se ni soha spremenila. Njen gib je prikrit, nežen, nedoločen, komaj nakazan. Čut globokega usmiljenja je začel rasti v njem in

privil si jo je tesneje na srce. — (str. 82) Tako se svet pisateljvinih junakov počasi izteka v nepomirjenost in nepomirljivost. Tudi druga dva para nikakor ne moreta doseči ljubezenske identitete: Urška in glavar Muhvič se le dotikata v dolgih, neenakomernih nihajih, Genovefa in Štefan pa najdeta kak iskriv trenutek le po volji Genovefinega realizma in humorja.

Rešiti se je mogoče le po eni poti, ki ne bi bila pot samo preproste strpnosti in dobrote, temveč najvišje potrdilo za njihove latentne človeške in ljubezenske zveze. Spozna in izreče jo Irenej: »Polna ženska natura je to. Kakšna krepost! Kakšna čednost! Strašno. Kako se zaveda sama sebe, svojega kroga, svojih mej in obzorja! In jaz sem ji očital, da se ne zaveda, da živi ponevedoma, da živi z zavezanimi očmi. Nič res. Prav tako zavestno živi kakor jaz. Ampak njen dom ni moj dom, moj ni njen. Druga pokrajina, drugo nebo, druge rastline, druge ptice, druga klima. Da so podnebja med sabo tako nespravljiva. In so.« (str. 110) Toda povsem razumsko spoznanje nikakor

ne ostaja brez metafizičnega korelata. Lokarjevi junaki pred svetom niso sami. Irenej sprejema od Boga, princip neskladnosti, vdano resignacijo, trpljenje, ki ga tu in tam transformira v naravo, Genovefo in morda tudi Urško določa najprej narava. Bog in narava sta edini pomirljivi konstanti sveta. »Senca le je človek, senca od sence« se konča knjiga. Bogastvo etično bivanjske problematike kroži v metafizično sklenjenem svetu.

Literarna zgodovina bi v Ireneju gotovo našla precej avtorjevih biografskih potez. Tudi razpon med psihofizično naturo mediteranskega in alpskega človeka je v Zehajočem angelu dragocena estetska prvina, ki jo najdemo že v prejšnjih pisateljvinih delih. Nad trpko Lokarjevo knjigo diha zrela kontemplacija, ki vso prozo preplavlja s toplo etično snovjo; vsak vzgib humorja se obarva z grenkobo, a tragika je često zastrta z igrivo nedokončanostjo. Slovenski ekspresionizem pa doživlja čas, ko so se ekstremna nasprotja znašla v nazorsko urejenem, naravnem pretoku.

Peter Kolšek

Glosa

BO KAJ Z BITEFA V SLOVENIJI?

Dovolj znano je že, da bo med 10. in 30. septembrom Beograd živel v znamenju gledališča, saj bo prizorišče velikega mednarodnega gledališkega festivala, Bítef imenovanega, v okviru katerega se bodo letos odvijale tudi predstave nekaj slovitega *Gledališča narodov*, ki se — potem ko nekaj let ni delovalo — zdaj seli po evropskih prestolnicah. Videti se bo dalo nekaj manj kot dvajset predstav in med njimi bo — tako po napovedih prirediteljev in po lastnih skušnjah z minulih festivalov — le malokatera takšna, da ne bi s svojo vizijo teatra v našem času

vsaj korenito razprla vprašanja o oblikah in načinih, s katerimi se ta teater danes pojavlja. Še več: brez dvoma jih bo nekaj, ki sodijo ta čas v sam vrh evropskega (in svetovnega) teatra iskateljske smeri — dovolj je, če omenimo imena režiserjev, kot so: Peter Brook, Robert Wilson, Victor Garcia, Andrzej Wajda, in če dodamo, da bo v Beogradu — prvič zunaj Sovjetske zveze — gostoval znameniti moskovski *Teatar na Taganjki*.

Teh podatkov ne zapisujemo zato, da bi slovenskim ljubiteljem gledališča zbudili skomine po beograjski prireditvi — v prestolnico se bo, kot je navada, napotilo le nekaj stalnih spre-